

Spoločná budúcnosť na jedinej planéte

PAVEL NOVÁČEK

Globálne problémy ľudstva sú predmetom intenzívnych vedeckých výskumov od začiatku sedemdesiatych rokov, keď sa objavili niektoré celosvetové krízové situácie (napr. ropná kríza r. 1973), alebo už existujúce problémy sa vyhrocovali a stávali sa viditeľnými (problém hladu a chudoby).

Globálne modely

Najväčšiu popularitu dosiahol vo výskume globálnych problémov Rímsky klub — voľné združenie ekonómov, politikov, ekológov a pod. Okrem prác pre Rímsky klub vzniklo počas nasledujúcich 20 rokov veľa ďalších prác, orientovaných na vypracovanie globálnych modelov rozvoja ľudstva. Z najvýznamnejších prác sú to napr. model Bariloche, ktorý vypracovali argentínski vedci (orientovaný na uspokojovanie základných potrieb v rozvojových krajinách), model budúcnosti svetovej ekonomiky RIO (Reshaping of the International Order), ktorý spracoval pre potreby OSN J. Tinbergen, Global 2000 — správa pre prezidenta Cartera o vývojových trendoch v oblasti obyvateľstva, prírodných zdrojov a životného prostredia a pod. Z organizácií je jednou z najaktívnejších IIASA (Medzinárodný ústav pre aplikovanú systémovú analýzu so sídlom v Laxenburgu pri Viedni). Od r. 1974 usporadúva svetové konferencie o globálnom modelovaní. Kľúčovú úlohu však má OSN, ktorá určila program UNEP (Program OSN pre životné prostredie), ktorý je nedostatočne dotovaný, ale aj tak veľmi životaschopný. V rámci OSN pôsobí rad ďalších programov a organizácií, ktoré majú úzku nadväznosť na riešenie globálnych problémov, napr. IIED (Medzinárodný inštitút pre životné prostredie a rozvoj), FAO (Program OSN pre výživu a poľnohospodárstvo), UNESCO atď.

Naša spoločná budúcnosť

V roku 1983 požiadal generálny tajomník OSN ministerskú predsedníčku Nórska Gro Harlem Brundtlandovú (predtým mi-

nisterku pre životné prostredie), aby vytvorila nezávislú medzinárodnú komisiu, ktorá preskúma súčasný stav životného prostredia a navrhne cesty na ďalší rozvoj.

Na správe spolupracovali viacerí ministri, diplomati, právnici a vedci, a pripravilo sa veľa verejných diskusií na všetkých piatich kontinentoch. Trojročnú prácu zavřila Správa Medzinárodnej komisie OSN pre životné prostredie a rozvoj, známa skôr ako Správa Brundtlandovej. Cieľom komisie bolo:

- Navrhnuť dlhodobé environmentálne stratégie, ako dosiahnuť do r. 2000 a ďalej tzv. pretrvávajúci rozvoj (sustainable development).
- Odporúčať spôsob lepšej vzájomnej spolupráce medzi krajinami v rôznom štádiu ekonomického a sociálneho rozvoja, ktorý povedie k dosiahnutiu spoločných cieľov týkajúcich sa vzájomných vzťahov medzi ľuďmi, prírodnými zdrojmi, životným prostredím a rozvojom.
- Hľadať cesty a prostriedky, ktorými by mohlo medzinárodné spoločenstvo čeliť účinnejšie problémom životného prostredia.
- Pomôcť vhodnému úsiliu, ktoré by počas nasledujúcich desaťročí bolo schopné zachovať životné prostredie a súčasne naplnilo ciele a očakávania svetového spoločenstva.

Autori rozdelili správu do troch tematických okruhov, nazvaných podľa ich zamerania: Spoločné záležitosti, Spoločné výzvy, Spoločné úsilie. Už z týchto titulov je zrejmé, že autori sa nedržia v rovine všeobecného pesimistického konštatovania, ale volajú po spoločnej akcii a odhodlaní čeliť problémom. Budúcnosť Zeme neukazujú vo svetle nevyhnutne sa blížiacej katastrofy, ale hľadajú naše spoločné rozvojové nádeje a šance, ktoré sú podmienené odvahou k spoločnému úsiliu aj spoluzodpovednosti za stav a vývoj planéty.

„**Spoločné záležitosti**“ opisuje súčasný neuspokojivý stav sveta: chudoba na jednej časti planéty, nenásytná honba za materiálnym rastom v inej časti, ekonomická kríza a aktuálna potreba nového hospodárskeho poriadku. Čeliť týmto vyostrejúcim sa problémom značí vzdať sa neobmedzeného rastu a nahradiť ho pretrvávajúcim rozvojom. Pretrvávajúci rozvoj sa definuje ako ten, ktorý uspokojuje potreby súčasnosti bez toho, aby znižoval možnosti budúcich generácií naplniť svoje očakávania a potreby.

Pre rozvojové krajiny je základnou potrebou ľudí potrava, odev, bývanie a práca. Táto musí byť uspokojená predovšetkým. Preto musí byť rozvoj dosiahnuteľný pre každého a musí sa chápať kvalitatívne, nie len ako kvantitatívny rast.

V oddieli **Spoločnej výzvy** sa podrobne charakterizujú najvýznamnejšie globálne problémy biosféry, ktoré limitujú ďalší rozvoj a ohrozujú budúcnosť ľudstva na tejto planéte:

— **Populácie a ľudské zdroje** (riadenie populačného rastu a mobility, rozšírenie vzdelania, zdravotnícka starostlivosť, podpora pôvodného obyvateľstva pralesov a pod.).

— **Zabezpečenie potravinami** (vývoj v jednotlivých regiónoch planéty, degradácia pôdy, diskriminácia drobných producentov, rozširovanie púští). Do kapitoly sú zaradené stratégie pre trvalé potravinové zabezpečenie z globálnej perspektívy.

— **Druhy a ekosystémy:** zdroje pre rozvoj (miznutie rastlinných a živočíšnych druhov, ich príčiny a ďalšie predpokladané trendy, kritika ekonomického hodnotenia druhov, ktorá nerešpektuje estetické, etické, kultúrne a vedecké súvislosti, návrh nového, medzinárodného prístupu, založeného na predvídaní, prevencii a praktickej činnosti).

— **Energia:** voľby pre životné prostredie a rozvoj (vzájomná súvislosť a podmienenosť troch „E“ — energia, ekonomika a environment — životné prostredie, reálne možnosti ďalšieho zvyšovania výroby energie, riziká klimatických zmien, neriešené problémy nukleárnej energie, miznutie biomasy ako energetického zdroja v neindustrializovaných krajinách, perspektívy obnoviteľných energetických zdrojov, chápanie šetrenia energiou ako najcennejším energetickým zdrojom).

- **Priemysel:** produkovať viac, s menšou náročnosťou (neobmedzený rast priemyslu v minulosti a jeho dôsledky, možnosti industrializácie Tretieho sveta, perspektívy nových technológií, potreba medzinárodných regulácií a štandardov, rizikové faktory priemyslu).
- **Problémy urbanizácie** (rast svetových mestských aglomerácií, kríza miest Tretieho sveta, národná stratégia rozvoja miest, podpora sebestačnosti a občianskej spoluúčasti v lokálnych komunitách, bývanie a služby chudobným, medzinárodná podpora).

Spoločné úsilie sa zaoberá spoločnými zdrojmi planéty: využitím, právnym usporiadaním a spoločným riadením zdrojov Antarktídy, oceánov a kozmického priestoru. Veľký dôraz sa kladie na vzájomnú podmienenosť mieru, bezpečnosti, rozvoja a životného prostredia. Vážnym zdrojom konfliktu sa môže stať environmentálny stres, rovnako ako pretrvávajúci, nevyvážený a chaotický rozvoj (chudobný Juh sa môže vzorpieť materiálnemu plytvaniu Severu).

Od konštatovania k spoločnej akcii

Správa končí volaním po spoločnej akcii. Spravovanie planéty je v rukách celého ľudstva, hoci hlavnú zodpovednosť majú vlády a podniky. Navrhujú sa zmeny právneho a inštitucionálneho usporiadania, vytvorenie globálnych programov a najmä posilnenie Programu OSN pre životné prostredie (UNEP). Najvýhodnejšími investíciami sú investície do našej budúcnosti, ktoré rešpektujú environmentálne zdravú politiku a dlhodobu udržateľný rozvoj ekonomiky.

Komisia v závere odporúča Valnému zhromaždeniu OSN, aby správa prerástla do založenia akčného programu OSN za pretrvávajúci rozvoj (UN Programme of Action on Sustainable Development).

Je sympatické, že trojročné úsilie dvadsaťčlennej komisie neskončilo odovzdaním záverečnej práce, ale pokračuje ďalej. V Ženeve má sídlo informačné a koordinačné Centrum pre našu spoločnú budúcnosť, cieľom ktorého je pomôcť národným a medzinárodným akciám, podporujúcim Správu Brundtlandovej a pretrvávajúci rozvoj. Mohlo vzniknúť vďaka podpore a aktivite Medzinárodnej asociácie pre ochranu prírody a prírodných zdrojov (IUCN), Medzinárodného inštitútu pre životné prostredie a rozvoj (IIED) a osobnej podpore nórskej ministerskej predsedkyne Gro Harlem Brundtlandovej. Centrum má štyroch členov a predpokladá sa, že jeho činnosť potrvá 3 roky. Dovŕši sa r. 1992 na Svetovej konferencii o pretrvávajúcom rozvoji (World Conference on Sustainable Development). Vo všetkých regiónoch

sveta hľadá aktívnych spolupracovníkov z oblasti životného prostredia, rozvoja, odborov, mládeže, vedeckých, akademických a priemyselných organizácií. (Adresa: The Centre for Our Future, Warren H. Lindner — Director, Palais Wilson 52 rue des Paquis, CH — 1201 Geneva, Switzerland, tel. (022) 32 71 17, Telex: 27910 CH, fax (022) 34 07 97.)

V roku 1990 prebehnú regionálne konferencie o pretrvávajúcom rozvoji. Na európskom kontinente sa uskutoční v období od 8. do 16. mája, v nórskom Bergene konferencia na „vysokej úrovni“, kde sa stretnú predstavitelia vlád, ministri, poprední akademickí pracovníci. Cieľom je integrácia sociálneho a ekonomického plánovania a politiky, podpora volaní po zmene hodnotových orientácií ľudí aj vlád prostredníctvom veľkorysej diskusnej a vzdelávacej kampane a podpora rozvoju, ktorý rešpektuje šetrenie energií a využitie energetických zdrojov. V Bergene bude súčasne prebiehať aj konferencia zástupcov nevládných organizácií, občianskych iniciatív a hnutí, ktoré majú donútiť predstaviteľov svojich krajín ku konkrétnym a podstatným rozhodnutiam. (Bližšie informácie možno získať na adrese: 1990 Conference Secretariat, P. O. Box 8031 Dep., 0030 Oslo 1, Norway, tel.: 34 59 79, 34 95 64, telex: 12480 ENVN, fax: 34 95 64.)

Už koncom februára sa konala spoločne vo Viedni a Budapešti prípravná konferencia, na ktorej sa zúčastnilo celkom 350 zástupcov európskych hnutí a organizácií. Hlavné témy konferencie tvorili:

1. Ekonomika pretrvávajúceho rozvoja.
2. Informácia a participácia verejnosti.
3. Pretrvávajúci priemysel.
4. Pretrvávajúce využitie energie.

Výberom zástupcov zo socialistických krajín východnej a strednej Európy pre februárovú konferenciu poverili informačnú sieť Greenway.

Je nesporné, že ČSFR podobne ako ostatné východoeurópske štáty sa na zhoršovaní kontinentálnych a globálnych problémov zúčastňuje veľmi podstatne. Malo by prijať teda čo najskôr aj svoj diel zodpovednosti za ďalší vývoj planéty.

Svetovú komisiu pre životné prostredie a rozvoj tvorilo 23 členov (z východoeurópskych krajín mali zastúpenie Maďarsko, ZSSR a Juhoslavia). V sekretariáte a na poradných paneloch pracovalo 72 spolupracovníkov. Externých pracovníkov, jednotlivcov aj organizácií bolo celkom 903. V celom tomto tisícčlennom zbore nebol ani jeden zástupca (či už jednotlivec alebo organizácia) z ČSFR! Správa sa všeobecne uznáva za najdôležitejší dokument 80. rokov, týkajúci sa budúcnosti sveta. **Ignoráciou spoločných kontinentálnych a globálnych ekologických problémov sme sa sami vyradovali zo spoločného civilizovaných národov. Je najvyšší čas a dobrá príležitosť to napraviť.**